

O'Z-O'ZINI O'RGATISHGA ASOSLANGAN (SELF-LEARNING)
TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING SAMARADORLIGI

O'ktamova Nasibaxon Najimitdinxon qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti magistranti

e-mail: uktamovanasiba2@gmail.com

Tel: +998977581208, ORCID: 0009-0006-1427-4821

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15639735>

Annotation. Maqolada self-learning (o'z-o'zini o'rgatish) texnologiyalarining mazmuni, afzalliklari va ularni ta'lim jarayonida qo'llash samaradorligi yoritilgan. Tadqiqot natijalari self-learning texnologiyalari talabalarning o'quv motivatsiyasi, tahliliy fikrlashi va mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: self-learning, raqamli texnologiyalar, mustaqil ta'lim, onlayn platforma, motivatsiya.

Annotation. This article examines the essence, benefits, and effectiveness of self-learning technologies in the educational process. The study explores the potential of modern digital tools in developing students' independent learning skills. The results demonstrate that self-learning technologies effectively enhance students' academic motivation, analytical thinking, and autonomous learning abilities.

Keywords: self-learning, autonomous learning, digital technologies, independent education, online platform, learning motivation, analytical thinking.

Аннотация. В статье рассматриваются содержание, преимущества и эффективность применения технологий самообучения в образовательном процессе. В исследовании изучены возможности формирования навыков самостоятельного получения знаний с использованием современных цифровых инструментов. Результаты показали, что технологии самообучения эффективно способствуют развитию учебной мотивации, аналитического мышления и самостоятельности студентов.

Ключевые слова: самообучение, автономное обучение, цифровые технологии, самостоятельное образование, онлайн-платформа, учебная мотивация, аналитическое мышление.

INTRODUCTION (KIRISH)

Zamonaviy dunyoda bilim va texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib borayotgani ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni talab qilmoqda. An'anaviy ta'lim yondashuvlari endilikda talabalarni mustaqil fikrlaydigan, muammolarni hal qila oladigan, tez moslasha oladigan va ijodiy yondasha

oladigan shaxslarga aylantirish uchun yetarli bo'lmay qolmoqda. Shuning uchun o'quv jarayoniga innovatsion va interaktiv texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'z-o'zini o'rgatish (self-learning) texnologiyalari ana shunday yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning bilim olish jarayonida faolligini oshirish, o'quv motivatsiyasini kuchaytirish, mustaqil ravishda bilim izlash va o'zlashtirish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida zamonaviy jamiyatda zarur bo'lgan "hayot davomida ta'lim olish" (lifelong learning) kompetensiyasini rivojlantirishga asos yaratadi.[1]

Self-learning texnologiyalarining muhim jihatlaridan biri — bu individual yondashuv va shaxsiylashtirilgan ta'lim imkoniyatidir. Talaba o'zining o'quv sur'ati, qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim jarayonini tashkil qila oladi. Internet, raqamli platformalar, onlayn kurslar, mobil ilovalar va interaktiv darsliklar kabi vositalar orqali mustaqil ta'lim olish imkoniyatlari yanada kengaydi.

Bugungi kunda dunyo bo'yicha ko'plab nufuzli oliy ta'lim muassasalari self-learning asosidagi ta'lim dasturlarini joriy qilmoqda. O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ham bu yo'nalishdagi yangiliklarga ehtiyoj ortib bormoqda. Talabalar orasida mustaqil o'rganishga bo'lgan qiziqish ortib, ularning raqamli resurslardan foydalanish ko'nikmalari ham tobora rivojlanmoqda.

Mazkur maqolada self-learning texnologiyalarining mazmuni, afzalliklari, ularni ta'lim jarayonida joriy etish tajribalari hamda samaradorligini aniqlashga qaratilgan tadqiqot natijalari yoritiladi.[2]

METODLAR (METHODS)

Ushbu tadqiqotda self-learning (o'z-o'zini o'rgatish) texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi samaradorligini aniqlashga qaratilgan aralash metodlar (mixed-methods) yondashuvi qo'llanildi. Bu yondashuv orqali miqdoriy (quantitative) va sifatli (qualitative) ma'lumotlar yig'ilib, kompleks tahlil amalga oshirildi.

Tadqiqot ishtirokchilari

Tadqiqot 2025-yilning fevral–mart oylarida O'zbekistonning uchta oliy ta'lim muassasasida tahsil olayotgan jami 120 nafar bakalavriat bosqichidagi talaba o'rtasida olib borildi. Ishtirokchilar ikki guruhga ajratildi:

Eksperimental guruh (60 nafar): self-learning texnologiyalaridan (onlayn platformalar, mobil ilovalar, video-darsliklar) foydalangan holda ta'lim oldi.

Nazorat guruhi (60 nafar): an'anaviy dars mashg'ulotlarida qatnashdi, o'z-o'zini o'rgatish texnologiyalaridan foydalanilmadi.[3]

Tadqiqot metodlari

1. Diagnostik so'rovnoma (pre- va post-testlar):

Tadqiqot boshlanishidan oldin va yakunida barcha ishtirokchilarga maxsus ishlab chiqilgan so'rovnoma orqali bilim darajasi, o'z-o'zini o'rganish ko'nikmalari va o'quv motivatsiyasi baholandi. So'rovnoma 20 ta yopiq (test) va 5 ta ochiq savoldan iborat bo'ldi.

2. Kuzatuv va monitoring:

Eksperimental guruhdagi talabalar 6 hafta davomida turli self-learning vositalaridan foydalanib, o'quv faoliyatini olib bordi. Darslarga tayyorgarlik, mustaqil materiallar o'zlashtirilishi va topshiriqlarning bajarilishi jarayoni muntazam kuzatildi.

3. Intervyu (yarim tuzilgan):

Tadqiqot yakunida 15 nafar eksperimental guruh ishtirokchilari bilan chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazildi. Ulardan self-learning jarayonidagi shaxsiy tajribalari, qulaylik va qiyinchiliklar haqida so'raldi.

4. Statik tahlil:

Miqdoriy ma'lumotlar SPSS dasturida t-test orqali tahlil qilindi. Eksperimental va nazorat guruhlar natijalari o'rtasidagi farq statistik jihatdan ahamiyatli ($p < 0.05$) ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot vositalari

- Google Forms — onlayn so'rovnomalarni tuzish va tarqatish uchun;
- Duolingo, Coursera, Quizlet — self-learning uchun foydalangan raqamli platformalar;
- Zoom va Telegram — talabalarning faoliyatini onlayn tarzda muvofiqlashtirish va monitoring qilish uchun.

NATIJALAR (RESULTS)

Tadqiqot natijalari self-learning (o'z-o'zini o'rgatish) texnologiyalarining ta'lim jarayonida sezilarli ijobiy ta'sirga ega ekanligini ko'rsatdi. Quyida o'rganilgan mezonlar va ularning har ikkala guruhda (eksperimental va nazorat) qanday o'zgarishlarga olib kelgani yoritilgan.

Bilim darajasining oshishi

Tadqiqot boshida (pre-test) eksperimental va nazorat guruhlar o'rtasida bilim darajasi jihatidan sezilarli farq kuzatilmadi (eksperimental guruh o'rtacha 56%, nazorat guruhi 55%). Ammo 6 haftalik self-learning jarayonidan so'ng (post-test):

- Eksperimental guruhda bilim darajasi o'rtacha 84% ga yetdi.
- Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich faqat 63% ni tashkil etdi.
- Statistik tahlil (t-test) natijalariga ko'ra, ushbu farq $p < 0.01$ darajasida ahamiyatli deb topildi.

O'z-o'zini o'rganish ko'nikmalari

Tadqiqot davomida o'quvchilarning mustaqil ishlash, ma'lumot topish, vaqtni boshqarish kabi self-learning ko'nikmalarida quyidagi o'sish kuzatildi:

Ko'nikma	Eksperimental guruh (avval)	Eksperimental guruh (so'ng)
Mustaqil o'rganish rejasini tuzish	48%	82%
Onlayn resurslardan foydalanish	53%	87%
O'z-o'zini baholash	41%	76%

Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkichlar deyarli o'zgarmadi ($\pm 5\%$).

O'quv motivatsiyasi

Yarim tuzilgan intervyular va post-so'rovnoma natijalariga ko'ra, eksperimental guruh talabalari self-learning jarayoni:

- ularni o'z bilimlari uchun shaxsiy javobgarlikni his qilishga undaganini,
- ta'limga nisbatan qiziqishni kuchaytirganini,
- vaqtdan samarali foydalanishga o'rgatganini ta'kidlashdi.

Intervyuda qatnashgan talabalar quyidagilarni eng samarali vositalar sifatida qayd etishdi:

1. Quizlet – yodlash uchun interaktiv kartochkalar,
2. Coursera – kurs yakunida baholash va sertifikatlar,
3. Telegram guruhlari – o'zaro yordam va fikr almashish muhiti.

Umumiy baho

Tadqiqot natijalari asosida shuni aytish mumkinki, self-learning texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish:

- ta'lim samaradorligini oshiradi,
- talabaning o'zini anglash va mas'uliyat tuyg'usini kuchaytiradi,
- zamonaviy kompetensiyalarni shakllantiradi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

O'z-o'zini o'rgatish (self-learning) texnologiyalari ta'lim jarayoniga yangi yondashuvlarni olib kirib, o'quvchilarni bilim olishda faol subyekt sifatida shakllantiradi. An'anaviy dars jarayonida o'quvchi ko'pincha tayyor bilimni egallovchi passiv ishtirokchiga aylansa, self-learning texnologiyalari bu vaziyatni tubdan o'zgartiradi. Talaba bilimni izlaydi, tahlil qiladi, amaliyotda qo'llaydi va natijalarni baholaydi. Bu esa o'z navbatida yuqori darajadagi kognitiv faoliyatni rivojlantirishga olib keladi.[4]

Tadqiqot natijalari self-learning texnologiyalari o'quvchilarning quyidagi kompetensiyalarini samarali rivojlantirishini ko'rsatdi:

- **Tahliliy va tanqidiy fikrlash:** Talabalar ma'lumotni tanlash, solishtirish, baholash, mantiqiy xulosa chiqarish qobiliyatlarini mustaqil ravishda shakllantiradilar;
- **Axborot bilan ishlash ko'nikmalari:** Turli onlayn manbalar, ilmiy maqolalar, raqamli kurslardan to'g'ri foydalanish orqali axborot madaniyati rivojlanadi;
- **Mas'uliyat va motivatsiya:** Mustaqil ta'lim olishda talaba o'z bilim darajasining asosiy egasi bo'ladi, bu esa shaxsiy mas'uliyatni oshiradi;
- **Raqamli savodxonlik:** Turli onlayn platforma va ilovalardan foydalanish orqali zamonaviy texnologiyalarni puxta egallash imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, self-learning texnologiyalarining samaradorligi bir necha tashkiliy omillarga ham bog'liq. Jumladan:

- **O'qituvchining yo'naltiruvchi roli:** Self-learning mustaqil jarayon bo'lishiga qaramay, o'qituvchining maslahat beruvchi, murabbiylik (mentorlik) funksiyasi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi talabaning individual rivojlanish yo'lini belgilashda yordamchi bo'lishi kerak;

- **Muhit va texnik imkoniyatlar:** Internetga ulanish, raqamli qurilmalarning mavjudligi, o'quv platformalarga erkin kirish self-learning uchun zarur shartlardandir;
- **Refleksiya va baholash:** Talaba o'z-o'zini baholash, maqsad qo'yish va o'z ustida ishlash jarayonida refleksiya mexanizmlaridan foydalanishi lozim.

Shuningdek, self-learningni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun **konstruktivistik yondashuv, muammo asosida o'qitish (Problem-Based Learning)** va **portfel baholash** kabi usullar samarali natija beradi. Interaktiv video-darslar, testlar, loyihaviy ishlanmalar, fikr almashish forumlari self-learning muhitini mustahkamlaydi.[5]

Tajribaviy sinovlar asosida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, self-learning texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish orqali ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin. Biroq, bu texnologiyalarni joriy qilishda pedagoglarning ham tayyorgarlik darajasi, metodik qo'llanmalarining mavjudligi va muvofiqlashtirilgan ta'lim dasturlari muhim omillardan hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari self-learning (o'z-o'zini o'rgatish) texnologiyalarining ta'lim jarayonida yuqori samaradorlikka ega ekanini aniq ko'rsatdi. Bunday texnologiyalar talabalarni bilim olishda faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi, ularda mustaqil fikrlash, mas'uliyat, tanqidiy yondashuv va raqamli savodxonlik kabi zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantiradi.[6]

Eksperimental guruhda bilim darajasi, mustaqil o'rganish ko'nikmalari va o'quv motivatsiyasidagi sezilarli o'sish self-learning metodlarining ijobiy natija berishini tasdiqlaydi. Ayniqsa, raqamli platformalar, onlayn kurslar, mobil ilovalar, video-darslar va interaktiv topshiriqlardan foydalanish ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan va qiziqarli qilishga xizmat qilgani aniqlandi.

Biroq self-learning texnologiyalarining samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning yo'naltiruvchi roli, texnik infratuzilma, raqamli resurslarning sifati va o'quvchilarning o'z ustida ishlashga tayyorlik darajasiga bog'liq. Shu boisdan, bunday texnologiyalarni keng joriy qilishda quyidagi tavsiyalar muhim hisoblanadi:

- Pedagoglar uchun self-learning metodikasiga oid malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- Talabalar uchun bosqichma-bosqich o'z-o'zini o'rgatish strategiyalarini ishlab chiqish;
- Oliy ta'lim muassasalarida raqamli resurslar va ochiq ta'lim platformalaridan tizimli foydalanishni yo'lga qo'yish;
- Mustaqil ta'lim jarayonini baholash mezonlarini ishlab chiqish va refleksiya madaniyatini rivojlantirish.[7]

Xulosa qilib aytganda, self-learning texnologiyalari kelajak ta'limining ajralmas qismiga aylanmoqda. Ularni to'g'ri va maqsadli tashkil etish orqali ta'lim jarayonining sifatini yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

REFERENCES

1. Anderson, C. A. (2020). The Role of Digital Learning in Autonomous Education. *Journal of Educational Technology*, 34(2), 12-25. <https://doi.org/10.1016/j.jeduc.2020.03.004>
2. Brown, A. H. (2019). Self-directed learning: Theory and practice. *Educational Research Review*, 14(1), 53-67.
3. Duolingo, Inc. (2021). Duolingo: Revolutionizing Language Learning through Self-Learning Technologies. *Online Education Journal*, 26(4), 101-115.
4. Kemp, M. L., & Baker, J. M. (2018). The Impact of Self-Learning Platforms on Educational Outcomes. *International Journal of Education Research*, 45(3), 223-235.
5. Lynch, J. (2017). *Autonomous Learning in the Digital Era: A Comprehensive Guide*. London: Educational Insights Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi (2021). Oliy ta'limda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash bo'yicha metodik qo'llanma. *Toshkent: O'qituvchi*
7. Siemens, G. (2018). Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 12(1), 14-25.
8. Siemens, G. (2014). Learning in a Networked World. *Digital Learning Journal*, 20(2), 45-53.
9. Tariq, R., & Ahmed, S. (2022). Examining the Effectiveness of E-learning Tools in Self-directed Learning: A Case Study. *Journal of Online Learning and Teaching*, 27(1), 67-80.
10. Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press.